

provodila, odnosno nije podupirala Crkvu i njezino javno djelovanje, mons. Milano-
vić se više puta sastao s Titom i pokušao
riješiti probleme oko pazinskog sjemeni-
šta i položaja svećenika. Vješta diploma-
cija Bože Milanovića, čini se, imala je veli-
ki utjecaj na pozitivna rješenja pregovora
s Titom?

Iako je vlast imala ateistički, odnosno
borbeno antiteistički ideološki predznak,
iz čega je onda proizlazila ista takva poli-
tička praksa, ta ista vlast baš je u Istri, u
jednoj fazi (sve do 1947.) dala Crkvi odre-
đeni prostor djelovanja, teško zamisliv u
drugim dijelovima tadašnje države. Temelj
toga djelovanja bio je sporazum izme-
đu Milanovića i članka NOP-a u Istri Dimi-
nića i Motike na kojem je Milanoviću, uz
ostalo obećano davanje zgrade đačkog do-
ma za potrebe »hrvatskog sjemeništa«, iz-
davanje vjerskog lista, osnivanje svećenič-
koga staleškog društva.

S Titom se Milanović sastao četiri pu-
ta. Isposlovaio je od Tita novčanu pomoć za
pazinsko sjemenište o čemu je zanimljivo
i duhovito svjedočanstvo ostavio blagopo-
kojni riječki nadbiskup Josip Pavlišić. Koli-
ko je Milanović bio upoznat s Titovom od-
govornošću za poslijeratne komunističke
zločine, teško je reći. Pretpostavimo da je i
znao, što je mogao učiniti. Cijenio je Tito-
vo državničko držanje u obrani zapadnih
hrvatskih (jugoslavenskih) granica. Titovu
pak prividnu otvorenost prema Crkvi na-
stojao je iskoristiti da bi mu predočio situ-
acije nepoštovanja vjerskih sloboda te da se
on svojim autoritetom zauzme za rješava-
nje nekih traumatičnih situacija narušava-
nja vjerskih sloboda.

BOŽO MILANOVIĆ – ISTARSKI PREPORODITELJ

■ Čini se da u to vrijeme burnog rata i
poraća nije bilo dovoljno biti samo sveće-
nik za oltarom već i prosvjetni i javni dje-
latnik u društvu. Milanović je mnogo ra-
dio na buđenju nacionalne svijesti i na
opismenjivanju istarskog naroda. Na ko-
je sve načine?

Mislim da se nikad svećenički poziv ne
iscrpljuje njegovim djelovanjem, kako vi
kažete, za oltarom. Doduše, od pojave gra-
đanskoga liberalnog društva u 19. stoljeću
preko totalitarizama 20. stoljeća do suvre-
mene diktature relativizma, uvijek su pri-
sutna nastojanja da se svećenike i Crkvu

Neka od izdanja Društva sv. Mohora za Istru.

»stjera« u sakristiju. Svaki, legitimni glas
klera o društvenim, političkim, gospodar-
skim ili kulturno-prosvjetnim pitanjima
proglašava se miješanjem Crkve u politi-
ku. U tom smislu skovani su i termini za
diskvalificiranje protivnika: klerikalizam
ili onaj još gori, klerofašizam.

U prijeratno vrijeme kao član HKPI-a i
Katoličkog akademskog društva »Dobrila«
za ljetnih je praznika obilazio sela i organi-
zirao omladinska katolička društva. U tim
društvima vidio je obnoviteljsku snagu na
svim područjima, od vjerskog do nacional-
nog i kulturno-prosvjetnog. Izbijanje rata
1914. i gašenje omladinskih društava, zbog
mobilizacije velikoga broja članova, doži-
vio je kao pad sjajnog meteora.

U međuratnom vremenu svoju nacio-
nalnu, kulturno-prosvjetnu misiju obavljao
je preko »Društva sv. Mohora za Istru«. Sve
vrijeme obavljao je poslove potpredsjedni-
ka, tajnika i blagajnika. Do 1945. Društvo
je izdalo 58 naslova. Redovito izdanje za
svaku godinu bila je »Danica«. Evo kako
je izdavačku politiku opisao Milanović: *Mi
nismo nikad išli za tim da izdajemo origi-
nalna i umjetnička djela koja bi resila knjiž-
nice, bogatila narodnu književnost i dono-
sila nam priznanja i pohvale naobraženih
ljudi (...) nastojali smo da svetomohorske
knjige budu za naše pučanstvo privlačne,
pučki pisane, odgojne i poučne.*

Svojim najvećim uspjehom u pregovori-
ma s predstavnicima vlasti Božo Milanović
je smatrao obećanje da će zgrada nekadaš-
njeg Đačkog doma u Pazinu biti dodijelje-
na Crkvi za potrebe sjemeništa. Dok je u
pregovorima s predstavnicima vlasti isti-

cao nacionalnu ulogu sjemeništa i sjemniš-
ne gimnazije, u razgovorima s biskupom
Santinom naglašavao je nasušnu potrebu
otvaranja sjemeništa zbog, dobro pozna-
te činjenice, nedostatka svećenika. Tako
se Milanović za ostvarenje strateških vjer-
skih i nacionalnih interesa uspješno kori-
stio i slavenskim nacionalizmom i katolič-
kim univerzalizmom.

Osobno je teško proživljavao odluku
Ministarstva prosvjete i sporta iz 1952. go-
dine o ukidanju prava javnosti Hrvatske
klasične gimnazije Biskupijskog sjemni-
šta u Pazinu i njezino pretvaranje u pri-
vatnu Srednju vjersku školu za spremanje
svećenika. No nije klonuo duhom, upor-
nošću i tvrdoglavošću seljačkog sina navi-
klog na teškoće s pouzdanjem u Providnost
i u istarskog čovjeka, gradio je »imidž« ško-
le koja je zahvaljujući njemu osobno i kva-
litetnom profesorskom kadru imala veću
kulturno-prosvjetnu i društvenu važnost
od pazinske javne, državne gimnazije. U
sjemeništu i gimnaziji odgojene su genera-
cije istarskih intelektualaca, klerika i laika.
Svi se oni rado sjećaju i s ponosom govo-
re o svom profesoru i ravnatelju mons. Mi-
lanoviću. Slučajno ili ne, ali jedini istarski
akademik Josip Bratulić također je Mila-
novičev đak.

■ **Milanović je bio poslušan Crkvi. No je
li baš uvijek podržavao stajališta biskupa?**

Milanović je svećenik Katoličke crkve
– poslušan svom biskupu u stvarima vje-
re i morala. Neslaganje s ordinarijem San-
tinom ticalo se nacionalno-političke pro-
blematike i ono datira još iz međuratnog
razdoblja. Nakon rata, u uzavreloj diplo-
matsko-političkoj borbi za Istru, Mila-
nović i biskup Santin našli su se na suprotnim
pozicijama: dok se Santin zalagao za osta-
nak Istre pod Italijom, Milanović se zdušno
zalagao za njezino sjedinjenje s Hrvatskom.
No to nije priječilo međusobno poštovanje.
Pri tome Milanović nikad nije prekoračio
dopuštenu granicu odnosa prema biskupu.
O tome najbolje svjedoči sam Santin koji
u »Relacijama« Svetoj Stolici na početku
1946. za Milanovića kaže da već pregova-
ra s Titom, prijateljuje s predsjednikom hr-
vatske vlade Vladimirom Bakarićem, izra-
ziti je nacionalist i previše sklon politici.
Međutim, Santin također napominje da je
zdravih načela, traži dobro te često dolazi
izvijestiti biskupa o onome što čini.